

KUI PALJU
KAOTAB OMA
PENSIONIS
OMAKSE-
HOOLDAJA?

MILLEST
RÄÄGIVAD
VÕRDSETE
VÕIMALUSTE
REEGLID?

KAS RIIK ON
ALUSTANUD
KAASAMIST
ÕIGEST
OTSAST?



DETSEMBER 2012

PUUETEPUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 13



FOTO: HEIKO KRUUSI

EMA, KALLIS, KAS SA KUNAGI VEEL VASTAD MULLE...?



PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

KAS REHATEENUSE ANDMISEST VÕIB KEELDUDA, SEST LIMIT ON LÄBI?
MIS ON KIRJAS STANDARDREEGLITE LISAS NÄHTAMATUTE PUUETE KOHTA?
KAS UJULATES ON OLEMAS RIIETUSRUUMID TUGIISIKUGA KLIENTIDELE?

LIHTSAS KEELES



Selles ajakirjas anname ülevaate maailmas kasutusel olevatest puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglitest. Need reeglid on juba pea 20 aastat tagasi ka eesti keelde tõlgitud ja kogunisti meie riigi invaliiditika alustalaks kuulutatud. Kuna need on aga omal ajal tõlgitud pisut kohmakalt ning kohati ebatäpselt, lähtusime algsest, ingliskeelsest dokumendist. Anname selle sisu edasi kokkuvõtlikult ja hästi lihtsas keeles.

Meil on tunne, et nendes reeglites on kirjas palju enam, kui Eesti invaliiditika ajasad seal välja on osanud lugeda. Mõndagi võiks praegu olla teisiti, kui asju oleks hakatud ajama õigest otsast, teravpilti silmas pidades.

Meie suur avastus oli näiteks see, et Eestis puuetega inimeste elu korraldades on kahe silma vahele jäänud dokumendi alguses rõhutatud mõte, et puuetega inimeste kaasamisel on neli eeltingimust, millest kaasaamine ei õnnestu. Need on kõikide osapoolte (abivajajad, abistajad ja üldsus) põhjalik teavitamine-harimine, puuetega inimestele korraliku arstiabi (sealhulgas taastusravi), rehabilitatsiooni (iseseisvuse-toimetulemise) ja takistusi kompenseerivate tugiteenuste tagamine.

Alles siis, kui need nõuded on kõikide jaoks täidetud, saab hakata rääkima võrdsetest võimalustest ja astuma samme tavaühiskonda kaasamise suunas.

Võime ju nõuda, et puuetega inimesed elaksid hooldekodu asemel peres, aga kui nad on sealgi juhtme otsas ja nelja seina vahel kinni, pole see kaasamine. Võime ju istutada puuetega lapsed tavakooli, aga kui õpetajad neile seal sobivat haridust ei oska pakkuda, on see vaid vähikäik.

Tiina Kangro
PEATOIMETAJA

OMASTEHOOLDUS TULEB TÄHTSA RIIKLIKU KÜSIMUSENA ARUTUSELE

13. detsembril kell 10 algab riigikogu suures saalis istung, mille teemaks on omastehooldejate olukord ning selle mõjud riigi majandusele ja moraalsele elukeskkonnale. Teema, mis puudutab Eestis valusalt väga paljusid, mis on aga pikki aastaid olnud poolenisti varjul, on lõpuks äratanud tähelepanu kõige kõrgemal tasandil.

Tähtsa riikliku küsimusena võivad Toompeal teemasid tõstatada nii fraktsioonid kui ka komisjonid. Siis pannakse arutelu parlamendi töökavva ja 2,5-tunnine sessioon leiabki aset. Suurde saali kutsutakse kõnelema kaks peaesinejat, kummagi ettekande järel saavad riigikogu liikmed küsida 20 minuti vältel

lisaküsimusi. Seejärel formuleeritakse seisukoht ja kui veab, võetakse plaani ka järgmised sammud.

Ettekandeid tegema on kutsutud:

Tartu ülikooli sotsiaalteadlane **Jüri Kõre**, kelle teema on „Omastehoolduse olukorrast Eestis“;

Ajakirjanik ja „Puutepunkti“ peatoimetaja **Tiina Kangro**, kelle ettekande on „Omastehoolduse olukorra mõjust majandusele ning moraalsele keskkonnale“;

Riiklikult tähtsa küsimuse arutelu juhatab sisse ja võtab kokku riigikogu sotsiaalkomisjoni liige **Helmen Kütt** (SDE).

Hoidke neile põialt! Hoidke meile kõigile põialt!

VABANDUS

Tartu Maarja kooli direktor **Jaanus Rooba** palub vabandust Tartu lastekodu Käopesa kasvatajate ja õpetajate ees novembrikuu Puutepunktide artiklis „Kas kõik lapsed suudavad õppida?“ avaldatud eksitava info pärast.

Nimelt ei vasta tõele tekstist ilmnev mulje, et Tartu lastekodus Käopesa ei ole tegeletud üldsegi hooldusõppe õpilaste õpetamisega. Need õpilased on saanud Käopesas kohapealset koduõpet hoolduskooli õppekava alusel eripedagoogide käe all. Arusaamatus on tekkinud ilmselt sellest, et Tartu Maarja kooli õpetajate hinnangul ei ole riiklikult määratud õppekoormus antud hooldusõppelastele koduõppe vormis piisavalt arendav. Samuti mõistame, et õpetajad on andnud Käopesas oma õpetegevuses hoolduslastele endast parima, ja tunnustame seda, kuid vastavalt puuetega inimeste normaalseerimise printsiibile vajavad senised õppetingimused parandamist.

Jaanus Rooba, TARTU MAARJA KOOLI DIREKTOR

Loe ka lk 17–19

PUUTEPUNKTID

VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE
WWW.VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2012
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETÖIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

HAARAME AUTISMI- HÄRJAL SARVIST KINNI!

MÕNED NÄDALAD TAGASI, 19. NOVEMBRIL TOIMUS NEW YORGIS ÜRO PEAKORTERIS KÕRGETASEMELINE KOOSOLEK, KUS PANDI ESI-MEST KORDA ÜLEMAAILMSE RIIKIDE KOGUKONNA EES LAUALE ETTEPANEK ASUDA ÜHISTE JÕUDUDEGA TOETAMA AUTISTE JA NENDE PEREKONDI.

Kavas on koostada resolutsioon ja saada sellele 192 riigi toetus, et üle maailma leviks teadmised selle kohta, kui tähtis on mõista arenguhäirete, eriti autismi ja autismispektri häirete olemust ning kasutada inimeste abistamiseks nüüdseks juba kättesaadavaid, teaduslikult tõestatud meetodeid. Selle all peetakse silmas ennekõike varajast märkamist ja õiget pedagoogilist sekkumist, millega saab ära hoida eraldatusse langemist, suhtlemisprobleeme, õpiraskusi ja isegi kõnetuks jäämist.

Riikide seisukohalt on see ülimalt tähtis, sest autiste mitte aidates läheb nende ühiskondlik panus kaduma. Nad jäävad sageli „nurka istuma“, oma veidrustega omase maailma hõljuma, ei arene, ei löö kaasa tööturul ja, mis veel hullem, vajavad kogu elu abi, tõmmates probleemidesse langedes kaasa oma perekonna.

ABITA JÄTMINE ON KALLIS

See kõik läheb riikidele palju rohkem maksma kui vajaliku meditsiinilise ja eripedagoogilise abi andmine varajases vanuses. Kuna autismihäirega lapsi sünnib kogu maailmas palju – kui nõrgemad kõrvalekalded arvesse võtta, siis juba üks laps iga 88 kohta –, on seda nimetatud ka kogu maailma ees seisvaks, plahvatuslikuks rahvatervise kriisiks.

Seejuures on hästi kõnekas, et ühisresolutsiooni koostamise ette-



Elu autistist pojaga on kui pidev malemäng, kirjeldab 18-aastase Eero ema Evi. Pii-sab valet värvi koolibussist ja kogu süsteem kukub selleks päevaks kokku. KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT“

paneku tegi Bangladeshis valitsus. Arengumaades on selle valdkonna probleemid läänemaailmast isegi pakilisemad, sest seal puuduvad healuühiskondades seni toimunud kallid ja turvalised puuetega inimeste abisüsteemid. Indias, üldse Aasia ja Aafrika riikides, kus inimesi on palju, kuid ressursse kasinalt, on jõutud arusaamale, et toimetada tuleb targemini: tuleb teha kõik selleks, et igauks õigel ajal jalule aidata, tuleb panustada iseseisvusele ja kaasalõõmisele.

Just sellest põhimõttest on juba aastaid oma strateegias lähtunud ka globaalne autismiorganisatsioon Autism Speaks, kellega „Puutepunkt“ peab eelläbirääkimisi võimalikuks liitumiseks. Ka USA-s on erivajadustega inimeste abistamise põhimõtted Vana Maailma omadest pisut erinevad: seal on põhiorhk efektiivsel rehabilitatsioonil, mitte passiivsel sotsiaalabil.

Bangladeshis valitsuse ettepanek langes New Yorgis õnneks üsna viljakale pinnasele. Sellele kirjutaste seas toetaja ja kaasrahastaja-

na kõigi 27 liikmesriigi nimel alla ka Euroopa Liidu esindaja. Seega on ka Eesti nüüd Euroopa riigina selles teemas sees.

PIKK JA PÕNEV TEE

Autismist mõjutatud lapsi on maailmas praeguseks palju rohkem kui aidsi-, diabeedi- ja vähahaiged lapsi kokku. Iga 15 minuti järel saab selle diagnoosi veel üks laps. Me teame, et Eestis on suur osa autistidest alles diagnoosimata, meie arstid ei ole veel selle valdkonnaga piisavalt kursis.

Mis veel hullem – isegi neist, kes diagnoositud, on suurem osa rehabilitatsioonita. Nende võimed on väljarendamata, käitumine korrigeerimata, paljud neist on jäänud sobiva koolihariduseta. Suur hulk istub üksildasena kodus või hooldeasutuses ja tunneb end maailmas ebavaljalikuna.

Eesti ühiskonnal seisab ees pikk ja huvitav tee, et autismi olemust mõistma õppida ja need inimesed ellu kaasata. Ainus võimalus seda teha on koostöös rahvusvahelise kogukonnaga. **Tiina Kangro**

PUUETEGA INIMESTE LE VÕRDSETE VÕIMALUSTE LOOMISE STANDARDREEGLID

Just niisuguse pealkirjaga dokumendi koostas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) peassamblee 1993. aasta detsembris, kutsudes maailma riike üles sellega liituma. Eesti valitsus kiitiski standardreeglid heaks 1995. aasta kevadel, nimetades dokumendi toimetatud tõlke lausa Eesti vabariigi invapoliitika üldkontseptsiooniks.

Tegelikult oli ÜRO-l plaanis juba toona paberile panna hoopis põhjalikum inimõiguste dokument – puuetega inimeste õiguste konventsioon. Selle idee olid välja käinud Itaalia ja Rootsi. Kuna aga mitme riigi vahel puhkesid tulised vaidlused, kas lisaks inimõiguste ülddek-

laratsioonile (1948) on ikka puuetega inimestele vaja veel teist inimõiguste dokumenti, võetigi esialgu vastu nn võrdsete võimaluste standardreeglid.

Arutelud jätkusid ning hakkas lisanduma riike ja valitsusväliseid organisatsioone, kes siiski pidasid eraldi dokumenti vajalikuks. Vaeleldi kaheksa aastat, siis, aastal 2001 tegi Mehhiko ettepaneku hakata ometi konventsiooni kirjutamisega tööle. Mõõdus veel viis aastat ja 13. detsembril 2006 võttis ÜRO peassamblee puuetega inimeste õiguste konventsiooni vastu.

Eesti ratifitseeris konventsiooni tänava kevadel, nüüd järgneb sellele riikliku puudega inimeste õiguste

kaitse strateegia koostamine, viimase põhjal aga iga-aastased tegevuskavad. Ka puuetega inimeste liite ja seltse on kutsutud strateegia väljatöötamisele kaasa aitama.

Kuivõrd sellega läheb veel aega, siis uurime kõigepealt kehtivaid, Eesti senise invapoliitika aluseks olevaid puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreegleid. Neis antakse juhiseid, millised tingimused peaks avalik võim (s.t riik, riigiasutused ja omavalitsused) ühiskonnas looma, et kõik erivajadustega inimesed ja nende pereliikmed saaksid olla kaasatud ühiskonda võrdsetel alustel teistega. Lugege ja mõelge kaasa!

Tiina Kangro

PREAMBUL

SIIN ON KIRJAS PÕHILISED MÕTTED, MILLEGA PEAB ARVESTAMA IGA RIIK, KES REEGLID VASTU VÕTAB.

Esiteks – kõik tegevused invaldkonnas nõuavad asjakohaseid teadmisi ja erialast kompetentsi. On vaja spetsialiste, kes tunneksid oma töö tegemiseks sügavuti puuetega inimeste olukorda ja erivajadusi.

Teiseks – tuleb aru saada, puuetega inimeste kaasamine ja ühiskonnaelu kõikide külgede muutmine neile ligipääsetavaks pole heategevus või humanism nõrgemate suhtes, vaid see on võti, mis tagab riigi sotsiaalmajandusliku arengu.

Kolmandaks – maailmas on juba välja töötatud mudeleid ja järeleproovitud praktikaid, mis on osutunud puuetega inimeste kaasami-

sel tulemuslikuks. On teada, missugused poliitiliste otsuste tegemise mehhanismid toimivad. Seepärast pole tarvis hakata jalgratast leiutama. Tuleb uurida seni tehtut, asetada see oma maa arengulisse ja kultuurikonteksti, ning siis lihtsalt järjekindlalt ja süstemaatiliselt tegutseda. Kus vähegi võimalik, tuleb teha koostööd, jälgida teistes riikides toimuvat, suhelda rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Ja veel – on vaja luua tõhusad järelevalvemehhanismid. Keegi pole eksimatu. Seetõttu peab toimuma pidev arutelu ja ühismõtlemine. Kui ühed teevad, siis teised avaldavad arvamust ja hindavad. Ühiskonna põhimõtteline arendamine kõikide kaasamise kaudu on suur ja põnev ühistöö.

MIDA ON VAJA KÕIGEPEALT?

ENNE KUI ÜLDSE SAAB HAKATA KEDAGI KAASAMA VÕI INTEGREERIMA, PEAVAD OLEMA TÄIDETUD JÄRGMISED EELTINGIMUSED:

1 – TEAVE JA HARIMINE

Puuetega inimestele, nende perekondadele, nendega töötavatele spetsialistidele ja kõige laiemale avalikkusele on vaja jagada (selgitavat) teavet puuetega inimeste olukorra ja probleemide, olemasolevate abiprogrammide jms kohta. Kõigile osapooltele tuleb selgitada inimõigusi ja puuetega inimeste õigusi, ka seda, miks puuetega inimesed vajavad vahel võrdsete võimaluste saamise jaoks eriteenuseid ja -abi.

Need teemad tuleb lülitada kooli õppekavadesse, puuetega inimesed ja nende pereliikmed peaksid käima koolides oma elust rääkimas, neid tuleks viia võimalikult palju kokku tervete laste ja nende peredega. Erivajaduste temaatikal peab olema kindel koht ka puuetega laste õppekavades, eriti puuetega lapsed peaksid saama võimaluse üksteist abistada ja omavahel suhelda.

Riikidel tuleks leida teid, kuidas kaasata ja innustada ka eraettevõtteid puuetega inimeste elu tundma õppima ja nendega suhtlema. Erivajaduste temaatika tuleks lülitada kõikide erialade koolitusse, enim aga õpetajakoolitusse.

2 – ARSTIABI

Esimese asjana tuleb puuetega inimestele teha kättesaadavaks parimal tasemel arsti- ja taastusravi. Väga tähtis on varajane märkamine, probleemide õigeaegne avastamine ning kiire ja professionaalne sekkumine. Nii saab ära hoida probleemide süvenemist ja abistamine muutub hoopis lihtsamaks. Abi andmise juures on tähtis roll just meeskonnatööl, erinevate spetsialistide ühisel tegutsemisel riskilapse või puudega lapse aitamise nimel. Tuleb panus-

tada ka kohalike sotsiaaltöötajate ja perearstide koolitusse.

Kõik arstid ja meditsiinitöötajad, ka parameedikud, peavad saama väljaõpet erivajaduste äratundmise ja käsitlemise alal. Täienduskoolitustega tuleb meedikute teadmiste taset pidevalt ajakohastada.

3 – REHABILITATSIOONI-TEENUS

Kõikidele puuetega inimestele, kel on tegutsemispiiranguid, tuleb võimaldada rehabilitatsiooniteenuseid. Rehabilitatsioon ei ole ravi, selle eesmärk on toetada ja soodustada iseseisvust, toimetulekut. Selle all mõistetakse kahjustunud funktsiooni kompenseerimist treeningute või õpetustega, eneseusu ja teotahte arendamist, professionaalset sotsiaalnoustamist jne. Inimest tuleb õpetada oma olukorda mõistma ja väljapääse leidma.

Rehabilitatsiooniteenused peavad olema kättesaadavad ka kõige raskeimate liitpuuetega inimestele. Teenuse osutamisse tuleb kaasata ka puuetega inimeste perekonnad.

4 – TUGITEENUSTE OLEMASOLU JA KÄTTESAADAVUS

Tugiteenuste mõte on toetada puuetega inimeste iseseisvat toimetulekut igapäevaelus, et neil tekiks või säiliks puudest hoolimata võimalus ühiskonnaelus osa võtta. Siia alla kuuluvad abivahendid ning ka tugiisiku, abistaja, tõlgi jms teenused. Abivahendeid ja teenuseid peab pakutama riigi kulul või hinnaga, mis ei takista puuetega inimestel neid kasutamast. Kus võimalik, tuleb abivahendite juures arvestada seda, et need sobiks poistele/tüdrukutele, oleksid eakohased funktsioonil ja väljanägemisel.

Tugiisiku, tõlgi jm teenuste puhul tuleb pidada silmas, et puuetega inimesed vajavad neid kodus tegutsedes, tööl, koolis ja vabal ajal.

KAASAMISE VALDKONNAD

5 – LIGIPÄÄSETAVUS

Võrdsete võimaluste jaoks on hädavajalik, et puuetega inimestele oleks tagatud juurdepääs kõigile ühiskonnaelu struktuuridele nii füüsilise liikumise (kaldteed, liftid, hoonete ja sisustuse disain jne) kui ka info ja suhtlemise poolelt. Viimane tähendab seda, et info edastamise ja asjaajamise juures tuleb arvestada pimedate ja kurtide, aga ka mitmesuguste arenguhäiretega, kõnetute või vaimupuudega inimeste vajadustega.

6 – HARIDUS

Puuetega lastele ja täiskasvanutele, sealhulgas raskeimate puuetega inimestele peab haridus olema kättesaadav võrdsetel alustel kõigi teistega.

Puuetega inimeste haridus peab olema haridussüsteemi loomulik osa. Kus vähegi võimalik, tuleb üle minna puuetega laste õpetamisele tavakoolis. Selleks peavad aga koolides olema tagatud tugiteenused ja eripedagoogiline kompetents. Selle valdkonnaga tuleb siduda ka õpetajate täienduskoolitus. Olukordades, kus tavakoolides toimuv ei haaku veel puuetega laste erivajadustega, tuleb kaaluda erihariduse jätkamist, olgu siis eriklassides või -koolides. Kõige suuremate erivajadustega laste korral (näiteks pimekurdid, sügavate liitpuuetega lapsed) võib olla otstarbekas jäänud erikoolides õpetamise juurde.

Tähelepanu tuleb pöörata ka väikelaste, koolieelikute ning täiskasvanueas puuetega inimeste haridusse kaasamisele.

7 – TÖÖTAMINE

Et puuetega inimesed saaksid kasutada oma inimõigusi, tuleb nad kaasata tööellu, luues neile töötamise ja teenimise võimalused. Selleks tuleb seadustest



kõrvaldada diskrimineerivad sätted ning toetada puuetega inimeste tööhõivet ja ettevõtlikkust maksupoliitika ja tööturuteenustega. Avalikkust tuleb harida ja ettevõtjaid koolitada ning toetada puuetega inimeste rakendamisel. Lisaks tuleb välja töötada riiklikud puuetega töötajaid toetavad tööturumeetmed ja neid kasutada, arendades samas puuetega inimestele sobivaid kutseharidusprogramme.

Selle sihiks on puuetega töötajate kaasamine avatööturule, kus tuleb arendada paindlikke töötamisvõimalusi. Suuremate erivajadustega inimeste jaoks tuleb luua piisaval hulgal toetatud töö keskusi.

8 – SOTSIAALKINDLUSTUS

Riik peab tagama sissetuleku ja sotsiaalsed garantiid inimestele, kes ei saa püsiva töövõimeuse tõttu endale ise elatist teenida või kelle jaoks tööturg ei suuda pakkuda töötamisvõimalust. Inimesi tuleb toetada määral, milles arvestatakse, kui suured on nende ja nende perekonna jaoks puudest tulenevad vältimatud lisakulud. Ent töövõimetushüvitiste süsteem ei tohi olla üles ehitatud nii, et see soosiks passiivsust – eesmärgiks peab olema puuetega inimeste töövõime taastamine ja/või nende rehabiliteerimine ning maksimaalsel määral iseseisvaks muutmine.

9 – PEREKOND JA ERAELU

Kõigil puuetega inimestel on õigus elada perekonnas ja luua perekond. Riik peab puuetega lähedasi hooldavaid perekondi toetama, pakkudes tugiteenuseid ja intervallhooldust, et tagada omastehoolajatele puhkuse võimalus ja muud normaalsed elutingimused. Puuetega inimestele tuleb pakkuda professionaalset perekonna- ja seksuaalnõustamist.

10 – KULTUURIELU

Puuetega inimesed peavad saama osaleda kultuurielus näiteks kultuuriüritusi külastades, kunsti, kirjandust ja muusikat nautides ning ka ise tehes. Vajadusel tuleb tagada abivahendid või tehnilised lahendused.

11 – VABA AEG JA SPORT

Riik peab tagama puuetega inimestele ligipääsu vaba aja veetmise, huvitegevuses osalemise, reismise, sportimise jm võimalustele.

12 – RELIGIOON

Kirikute ja koguduste tegevus peab olema ligipääsetav erivajadustega inimestele. Selleks tuleb jagada kõigekülgset teavet ka usuorganisatsioonidele ja integreerida seda valdkonda vaimulike koolitusse.

REEGLITE RAKENDAMINE

13 – INFO JA UURINGUD

Riik koordineerib info kogumist, süstematiseerimist ja levitamist puuetega inimeste probleemide ja kaasamist takistavate asjaolude kohta ning koostöös teadusasutustega uuringute läbiviimist vajalikes valdkondades. Töötatakse välja terminoloogia, töösse info ja uuringutega kaasatakse puuetega inimesi, kelle hulgast koolitatakse vastava ala (tipp)spetsialiste.

Kõik uuringute tulemused ja infopangad tehakse (isikuandmeid kaitstes) kättesaadavaks avalikkusele, aga ka kõikide tasemetel poliitilistele ja administratiivsetele juhtidele.

14 – POLIITIKA JA PLANEERIMINE

Invaküsimused tuleb lülitada kõikidesse riikliku ja kohaliku tasandi otsustusprotsessidesse ja poliitika planeerimisse. Otsuste ja plaanide tegemisse peab kaasama puuetega inimeste organisatsioonide esindajad. Sellest ei piisa, kui puuetega inimeste jaoks koostatakse vaid eraldiseisvaid dokumente.

15 – SEADUSANDLUS

Puuetega inimeste kaasamine ja võrdsed võimalused tuleb kirjutada seadustesse. Kõik sätted, millest võib tuleneda diskrimineerimine või ebavõrdsus, tuleb seadustest kõrvaldada. Vajadusel peab üldseaduste kõrvale looma puuetega inimeste jaoks eraldi seadusi või vastu võtma dokumente.

16 – TEGEVUSTE FINANTSEERIMINE

Riik peab tagama ressursid puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise riiklike programmide ja meetmete rakendamiseks. Puuetega inimeste elu korraldamiseks tuleb planeerida raha riigi- ja kohalike omavalitsuste eelarvetesse. Koostöös kolmanda sektori organisatsioonide ja muude huvigruppidega tuleb leida kuluefektiivseimad lahendused vajalike tegevuste elluviimiseks, toetades eelarvelisi ressursse maksuvabastustest, fondidest, sihtotstarbelistest toetustest ja mujalt tuleva lisarahastusega.

17 – KOORDINEERIMINE

Tuleb rajada püsivalt tegutsev riiklik koordinatsioonikeskus, millest saaks üleriigiline keskpunkt invaküsimuste vallas tegutsemisele ning kes kaasaks töösse era- ja avalikke struktuure, näiteks valdkonnaga seotud riigiasutuste, puuetega inimeste liitude, aga ka muude valitsusväliste organisatsioonide esindajad. Koordinatsioonikeskus peab olema oma otsustes iseseisev, finantsiliselt sõltumatu ja aruandekohustuslik valitsuse kõrgeimale tasemele.*

18 – PUUETEGA INIMESTE ORGANISATSIOONID

Riik peab soosima puuetega inimeste ja omastehoolajate seltside ja ühingute teket, toetades nende tööd eneseabi alal ja jätkusuutlikku tegutsemist ning kaasates neid nõuandjatena puudepoliitika arendamisse ja otsuste tegemisse, mis mõjutavad puuetega inimeste ja nende perede olukorda.

19 – KAADRI ETTEVALMISTUS

Riik peab garanteerima koolitusvõimaluse puuetega inimestega töötavatele spetsialistidele, tagades samas, et kõik puuetega inimestega töötavad ametnikud ja spetsialistid on selleks tööks erialaselt valmis ja motiveeritud.

20 – JÄRELEVALVE

Riik peab tagama perioodilise, sõltumatu ja asjatundliku puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise programmide järelevalve ja hindamise, mille tulemused on avalikkusele kättesaadavad.

* Dokumendi eestikeelses, toimetatud tõlkes on see punkt sõnastatud järgnevalt: Riik peab toetama Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevust, mis tegutseb invaküsimusi koordineeriva organina riiklikul tasandil. 1. Eesti Puuetega Inimeste Koda on moodustatud erinevate riiklike ametkondade ja erinevate puuetega inimeste organisatsioonide esindajatest ning lähtub oma tegevuses kinnitatud põhikirjast. 2. Puuetega inimeste organisatsioonidel peab Eesti Puuetega Inimeste Kojas olema oluline mõju, et kindlustada oma muredele

vajaliku tagasiside saamine.

3. Eesti Puuetega Inimeste Kojal peab olema piisav autonoomia ja ressursid, et täita oma kohustusi otsustavas ja nõuandvas rollis. Koda peab oma tegevusest ette kandma valitsusele kord aastas.

** See punkt on eestikeelses tõlkes asendatud järgmisega: Riigil on esmavastutus standardreeglite täidesaatmise eest, Eesti Puuetega Inimeste Kojal lasub järelevalve funktsioon. Eesti Puuetega Inimeste Koda peab välja



21 – VAHEMATE RIIKIDE AITAMINE

Kõik reeglitega ühinenud riigid peavad kasutama võimalusi aidata kaasa puuetega inimeste olukorra ja elamistingimuste parandamisele arengumaades.**

22 – RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Reeglitega ühinenud riigid hoiavad end kursis ja osalevad aktiivselt rahvusvahelises koostöös puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise poliitika arendamise alal.

töötama standardreeglite täitmise järelevalve protseduuri. Puuetega inimeste organisatsioonide tuleks kannustada võtma järelevalveprotsessist aktiivselt osa. Järelevalvemehhanismi ülesandeks on edendada standardreeglite tõhusat elluviimist. See aitab ka hinnata saavutatud edu. Järelevalvemehhanism peab välja selgitama takistused ja soovitava sobivaid abinõusid standardreeglite edukaks rakendamiseks. (Reegli algne sisu on mõtteliselt liidetud järgmise, rahvusvahelise koostööd kirjeldava reeglga.)



JA VEEL:

Standardreeglite juurde koostati 2004. aastal veel üks lisadokument. See pandi kirja maailma terviseorganisatsiooni ja Norra valitsuse ettepanekul ja selles keskendutakse neile, kellest 1993. aasta standardreeglites veel piisava põhjalikkusega rää-

kida ei osatud ning kelleni abi tihipeale väga raskesti jõuab: arenguhäirete ja psüühiliste erivajadustega inimesed, puuetega laste perekonnad, nähtamatute puuetega inimesed, eriolukordadesse sattunud inimesed jne. Seda lisaprotokolli tutvustame järgmises ajakirjanumbris.

NAGU VÄLK SELGEST TAEVAST: OLGA JA IRINA

OLETE 50-AASTANE NING ÜLES KASVATANUD TUBLI JA TÖÖKA TÛTRE, KES ON MEDITSIINIÕDE HAIGLA NEUROKIRURGIAOSA-KONNAS. SIIS AGA JUHTUB MIDAGI OOTAMATUT JA TA LAMAB VEGETATIIVSES SEISUNDIS SAMA OSAKONNA INTENSIIVRAVIPALATIS. SIIT EDASI OLETE OMAKSEHOOLDAJA. VASTUST KÛSIMUSELE, MIS SAAB EDASI, EI OLE.

„Esiialgu käisin ringi nagu udus. Mulle ei jõudnud päralt, et niisugune asi on üldse juhtunud. Minu lapsega! Kogu aeg oli selline tunne, et kohe-kohe teeb Ira silmad lahti, tõuseb püsti ja kõik on jälle endine. Ira töötas ju aastaid regionaalhaiglas neurokirurgia õena. Ja nüüd äkki oli ta ise seal patsiendina. Torude ja juhtmete küljes, elutu, halvatu, mittekontaktne,” alustab oma lugu 29-aastase Irina ema Olga.

Traagiline lugu sai alguse eelmise aasta kevadel. Irina oli mõni aasta varem teist korda abiellunud ja kuigi peres oli juba üks laps, Irina tütar esimesest abielust, igatses paar siiski ühise lapse järele. Kuna lapsuke aga ei andnud endast märku, otsustati kasutada kehavälilist viljastamist. Hormoonravi järel tekkisid Irinal aga teadmata põhjustel tüsistused ja asi lõppes naise jaoks traagiliselt.

„Kõigepealt tekkisid tugevad valud, ta ei suutnud ei seista ega istuda, nädalaga kerkis kehakaal 56 kilolt 67-ni,” jätkab Olga. „Ega mina-igi detaili lõpuni tea, sest noored elasid omaette, aga haiglast antud paberitest lugesin, et arstid olid juba hormoonravi ajal ette näinud, et Iral on hüperstimulatsiooni sündroomi tekke oht, isegi ravi oli talle selle korral määratud. Embrüo siirdamiseni asi ei jõudnudki, sest kohe järgmisel päeval pärast munarakku-



Et tütre pea-aegu elutut keha igal hommikul pärast toitmist ja protseduure voodist suurde rataskärusse upitada, läheb vaja kahe inimese jaksu. Õnneks saab enamasti appi tulla naabrinaine.

FOTO: HEIKO KRUISE

de võtmist läks ta halva enesetunde tõttu haiglasse tagasi. Seal oli ta kaks päeva, ükski uuring aga mingeid kõrvalekaldeid ei näidanud ning ta kirjutati koju. Õeldi veel, et ilmselt on halva enesetunde põhjuseks gaasid, ja soovitati hoolikamalt toitmist jälgida.”

KLIINILINE SURM

Kodus aga naise enesetunne muudkui halvenes. Olga veenis tüdruki telefonitsi, et too uuesti ar-

sti juurde läheks, kas või mõne teise juurde, kui oma tohter muret ei näe. Ira aga vastas, et tal lihtsalt pole jaksu. Et järgmine päev on mehel vaba, siis üheskoos minnaksegi. Seda järgmist päeva ei jõudnud Irina aga enam ära oodata, sest veel enne keskööd tekkis tal lämbus, millele järgnes kliiniline surm. Olga teab, et kiirabi saabus küll imeruttu – kolme minutiga. Kuid kiirabitohtriki ei mõistnud esimese hooga, mis lahti. Arvati, et hin-

gamisteedesse on suu kaudu võõrkeha sattunud, aga tegelikult olid hingamisteed sulgunud. Nagu hiljem selgus – see oli tsüsti tõttu, mille olemasolust Ira hingetorus seni keegi midagi ei teadnud.

„Ta oli ju tolleks hetkeks üleni turses – vett täis, intensiivravivis pandi talle kohe dreenaar ja vett väljus liitrite kaupa. Arstid veel imestasid, et inimene oli ju ometi alles haiglas, miks talle siis juba seal dreenaar ei paigaldatud. Mis nüüd juhtus, oli-

gi see, et ilmselt täitus ka tsüst, mis muidu muret ei teinud, nüüd kehasse kogunenud veega ja sulges hapniku juurdepääsu,” ohkab Olga. Ta kahetseb siimaani, et polnud suutnud Irat veenda selsamal saatuslikul õhtul, kui tütre enesetunne haiglast tulnuna aina halvenes, väsimusest hoolimata viivitamatult abi otsima, kas või kiirabi kohale kutsuma. Ta ju teab, et Ira on inimene, kes kunagi naljalt kurtma ega virisema ei kipu, pigem kannatab ära ega taha

teisi oma hädadega vaevata. Ning olles meedik, pidi ta ju suutma riske hinnata. Muidugi on see kõik nüüd tagantjärele tarkus, millega pole midagi peale hakata. Ja loo peategelane ise ju alates 1. juulist 2011 enam ühelegi küsimusele ei vasta ega selgitusi toimu kohta ei jaga.

ÕÖPÄEVARINGNE HOOL

Juba rohkem kui aasta on Ira elanud oma ema juures Väana-Jõesuus. Ira saab toitu maosondi kaudu ning ta on mähkmetes. Iga paari tunni tagant, ka öösiti, muudab Olga lamatiste ärahoidmiseks ta asendit. Kui ilm vähegi lubab, tõstab Olga tütre lamaja haige jaoks mõeldud suurde rataskärusse ning lükkab rõdule või aeda, et Ira saaks värsket õhku hingata ja looduse ilu nautida. Kuivõrd või kas üldse Irina ka silmaga nähtavat reaalselt tajub, ei tea keegi. Öhtuti süütab Olga kaminasimsile asetatud ikoonide kõrval küünla. Varem polnud ei ema ega tütar tõsiusklikud, aga nüüd palvetatakse igal õhtul. Millessegi või kellessegi tuleb ju uskuda. Muidu lihtsalt ei jaksa.

Aeg-ajalt käib Olgale-Irale seltsiks Irina üheksa-aastane tütar Valeria, kes on põhiliselt isapoolsete vanavanemate hoole all. „Lera oli parasjagu suvelaagris, kui see kõik juhtus. Muidugi sattus tüdruk šokki, kui olime viinud ta haiglasse ema vaatama,” meenutab Olga. „Õnneks on ta tubli, õpib hästi, saab kõigeaga hakkama. Aga mees pidas vastu napilt kuu. Ütles, et pole seesuguseks elumuutuseks valmis, ta oli abiellunud ju terve inimesega. Toetas meid 500 euroga ja kadus.” Ilmselt oli see tema reaktsioon šokile.

Olga meelest on siiski kõige ülekohtusem, et massaažialongis töötav ja füsioteraapiat õppinud mees polnud nõus talle isegi lihtsamaid massaaživõtteid ette näitama, et Olga saaks ise kodus tüdrega tege-



„Ema, sa oled mulle väga kallis, isegi kui sa...“ Ira üheksa-aastane tütar Valeria on pärast emaga juhitud suurema osa ajast isapoolsete vanavanemate juures. Olga jaks kulub nüüd ööl ja päeval Ira eest hoolitsemisele. FOTO: HEIKO KRUI

lema hakata. „Helistasin mitu korda ja palusin. Töötasin talle, et ma ei kavatse Irinat tema kaela riputada, lihtsalt abi on vaja natuke, et keegi, kes asjast taipab, veidigi juhendaks. Nüüd oskan muidugi juba kõike ise, aga siis ei teadnud ma midagi, ei füsioteraapiast, mitte millestki. Kartsin, et ei saa hakkama, et teen midagi valesti. Aga Roma ütles, et ei, tema töötab ainult kontaktsete inimestega,” meenutab Olga vaevarikaid aegu pärast Irina haiglast saabumist.

Arstidki olid Irina tulevikuväljavaadetest rääkides kidakeelsed. Olgale öeldi vaid, et hea toit ja hea hoolitsus on kõik, mida tütar nüüd vajab. Lisaks muidugi füsioteraapia, et vältida liigeste jäigastumist ja muid liikumatuse tagajärjel tekkinud hädasid, mis raskendaksid hooldamist hiljem veelgi.

PILKASES PIMEDUSES

Olga sõnul võib algaja omakshooldaja abiotsinguid võrrelda rännakuga tundmatul maal pilkases ööpimeduses. Sa ei oska aimatagi, kelle käest või missugust abi on üldse võimalik saada. Kui juhuslikult mõnda spetsialisti trehvadki, ega siis tema sulle veel seleta, mida järgmise või ülejärgmise sammuna ette võiks võtta. Jah, kui ise midagi otse küsida taipad, siis sellele küsimusele loomulikult vastatakse. Internet ja tuttavad ongi peamised, millele loota. „Oma naiivsuses mõtlesin, et ju on ikka perearst see esimene, kelle käest abi ja nõu saan. Aga perearst ütles kohe, et kui on selline haige, siis parem vahetage perearsti, ja keelas meil oma mobiiltelefonile helistamise,” lööb Olga käega.

Internetist kogutud tarkuse varal sai Olga esimeseks katseks abi saada sõit Peterburi ajuinstituuti. Aga Irina oli toona, äsja intensiivravist tulnuna veel nii heitlikus seisundis, et vajas alailma erakorralist arstiabi ja kolm nädalat piiri taga kuluski suuresti kriisidega maadlemise peale. „Seal küll soovitati meile karavimeid ja esialgu andsin neid Irale Peterburi arsti ettekirjutuse järgi. Aga haige seisund ju muutub ja

raviskeemid aeguvad, hiljem kodus polnud mul enam kellegi käest nõu küsida. Otsustasingi siis edasi oma sisetunde järgi: kas on seda rohtu või toidulisandit vaja või mitte,” kehitab Olga õlgu.

Olga on palju abi saanud teistelt, Iraga sarnases olukorras lamajate haigete vanematelt – uppumise tagajärjel ajukahjustusega Kostja vanematelt Narvas ja jääpurikahvri Milana isalt Vadimilt. Nende abiga jõudis ta viimaks välja dr Ivo Koltsini, kes võttis Irina möödunud talvel nädalaks oma kliinikusse. „Dr Kolts seletas meile, kuhu võiksime pöörduda ja missugused võimalused sellises seisundis haigete jaoks üleüldse olemas on. Tema käest kuulsime esimest korda rehabilitatsiooniteenustest ja rehaplaanist, ta ise helistas minu juuresolekul sotsiaaltöötajale ja veel kuhugi ja andis mulle toru üle, et saaksin küsida suunamiskirja Irale rehabilitatsiooniplaani tegemiseks. Kõige veidram, et olin just kolm päeva varem käinud sellesama inimese jutul, aga ta isegi ei kõssanud mulle, et on olemas sellised teenused,” imestab Olga ja jätkab: „Sama lugu oli haigekassa tasustatava taastusraviga. Saime teada, et haigekassa maksab kinni 80 protsenti 10-päevasest taastusravikuurist Haapsalu neuroloogilise rehabilitatsiooni keskuses. Läksimegi siis kohale ja seal imestati: aga miks te varem ei tulnud, kohe ajukahjustuse tekkimise järel oleksime teile saanud hoopis pikemalt ravi pakkuda! Aga ma ju ei teadnud! Miks keegi meile sellisest võimalusest ei rääkinud? Mul endal polnud aimugi, et selline rehabilitatsioonikeskus üldse maailmas peal eksisteerib!”

TÄIESTI ÜKSI

Olga meelest on see solvav, et ootamatult hätta sattunud inimesele keegi infot ei jaga. Niigi matab mure lähedase pärast hinge, kogu aeg ja jaks kulub tema eest hoolitsemisele. Samas – see pole ju saladus, et selline haigestunu on olemas ja haiglast koju saadetud, keegi võiks ju ometi tulla ja nõu anda,



Keegi ei tea, mida Ira üldse näeb, kuuleb või tajub. Aga jõulupuust peaks tal ju ikka rõõmu olema, arvavad Olga ja Valeria. FOTO: HEIKO KRUIST

“PEREARST ÜTLES MEILE KOHE, ET KUI ON SELLINE HAIGE, SIIS PAREM VAHETAGE PEREARSTI, JA KEELAS MEIL OMA MOBIILTELEFONILE HELISTAMISE.

“SENI ON HAKKAMA SAADUD TÄNU SUGULASTE JA TUTTAVATE TOETUSELE, HOOLDAJATOETUST SAAB OLGA NII RASKES SEISUS INIMESE ÖÖPÄVARINGSE HOOLDAMISE EEST AINULT 25 EUROT KUUS.

mida teha ja kust abi otsida. Aga ei, isegi kui millestki juhuslikult teada saad, tuleb teenuse kättesaamiseks end veel bürokraatiast läbi närida. „Ühel päeval sõidad kohale, kirjutad avalduse. Kolme päeva pärast lähed tagasi allkirja andma. Aga Irat ei saa hetkekski järelevalveta jätta, teda võib kõhahoog tabada ja tal uuesti lämbus tekkida, siis vajab ta kiiresti abi. Selleks, et mina linnas asju ajamas saaksin käia, pean Ira vanema õega kokku leppima, et ta tuleks seniks siia. Tema peab end omakorda töölt vabaks võtma, maale sõitma, see kõik on väga keeruline,” ohkab ta.

„Teiseks ei suuda ma senimaani mõista,” jätkab Olga, „kuidas on võimalik, et hooldajatoetus mulle nii raskes olukorras inimese ööpävaringse hooldamise eest on ainult 25 eurot kuus. Just tulime Haapsalust, üksainus logopeedi tund seal maksis täpselt 25 eurot! Kogu kolmenädalase ravikuuri eest maksime omast taskust üle 1100 euro, sest haigekassa kompenseeris Ira ravi ainult esimesel 10 päeval. Ja minu seal viibimine oli täiesti oma rahakoti peal. Kuigi, kui mina poleks Irat teraapiates aidanud, teda tõstnud-pesnud-toitnud, tal mähkmeid vahetanud, teda öösiti pööranud jne, oleks rehabilitatsioonikeskustel tulnud Ira abistamiseks tööle palgata kolm inimest ööpäevas – hooldaja tööpäev on ju 8 tundi, minul aga 24! Neid inimesi aga haiglal pole. Kurblooline ongi see, et kui selli-

IRINA OLUKORD ON VÄGA TÕSINE

Irina oli meie juures ravil möödunud kevadtalvel nädal aega. Meie kliinik sponsoreeris ravi ning patsiendi ja tema ema majutust. Kahjuks selle nädalaga me mingit läbimurret ei saavutanud. Ema sõnul muutus tütar küll rahulikumaks ja magas paremini. Ta rääkis ka kontakti paranemisest, aga mina seda objektiivselt kõrvalt vaadates ei märganud. Kahtlemata on Irina olukord väga tõsine. Võib-olla aasta pärast, kui toimub kesknärvisüsteemi hüppeline ärkamine, oskan tema võimaluste kohta täpsemad prognoose teha.

Dr Ivo Kolts

TARTU ÜLIKOOLI ÕPPEJÕUD, TAASTUSARST

ses seisundis patsiendil pole abistajat kaasas, siis ta lihtsalt ei pääsegi ravile.”

Olga räägib, et seni on ta hakkama saanud tänu sugulaste ja tuttavate toetusele. Eks endal, terve elu ennast ise elatanud inimesel tuleb lihtsalt oma uhkus maha suruda ja kõik annetused vastu võtta. Õnneks heatahtlikke inimesi jätkub. „Endised kolleegid, sõbrad – igauks toetab, nagu saab. Kes annab raha, kes tuleb ja toob näiteks kitsepiima või ise keedetud moosi. Teine tuleb ja niidab muru või kannab puud tuppa. Naabrid on väga suureks abiks. Irina on ju siiski täiskasvanud inimene, juba tema kärusse tõstmine on omaette tegu. Ja käibki mul siis hommikuti naabrinaine abiks Irat tõstmas. See on juba harjumuspäraseks saanud, et kui üleaedseid end

poodi minema asutavad, siis tulevad ja küsivad, mida meile tuua.”

MIS SAAB EDASI?

Olga ei salga, et tulevik hirmutab. Ka majanduslikus mõttes. Südame teeb muidugi soojaks, et endised töökaaslased ja sõbrad pole teda õnnetuses jätnud. Aga kui kaua see kõik kestab ... inimesed ju väsisivad. Ning võõrduvad üksteisest, kui enam suhtlemist pole. „Ja minust pole ju enam suhtlejat,” räägib Olga. Tema jaoks on nüüd elu ainus sisu Irina abivajadus. Külaskäigud sõprade juurde, ühised teatrikülastused, väljasõidud, sünnipäevapeod – kõigel sellel on kriips peal. Pealegi, Olga on praegu 50-aastane, pensioni väljateenimiseks tuleks veel 15 aastat tööd teha. Mis pensioni hakkabki inimene saama, kelle sissetulek viimased pensio-

nielsed aastad on 25 eurot kuus?

„Kuidas meie elu edasi läheb, ei tea. Midagi prognoosida on sellises seisus ilmselt võimatu. Ainus, mida tean, on see, et meil tuleb teha tööd, tööd, tööd. Kui jumal annab, siis tänu temale võib midagi välja tulla. Kui ei ... siis on nii,” lausub Olga. Rõõmustades siiski väikeste edasimineku üle, mida tütre juures on viimasel poolel aastal hakanud märkama.

Kevadel näiteks hakkas Irina esimest korda pisaratega nutma ja tal näis mõnede fotode näitamine tekitavat emotsiooni. Ta näib kuuluvat tuttavaid häält isegi telefonist, kuigi, jälle – väga raske on hinnata, mida ja kuivõrd ta seejuures tajub. „Kõige rõõmustavam hetk oli Haapsalus, kui nüüd novembris seal taastusravil käisime. Mul hakkasid isegi pisarad voolama suurest rõõmust! Me räägime omavahel ju ainult vene keeles, aga seal hakkas füsioterapeut Grete temaga järsku eesti keelt rääkima ja see pilk, millega Ira Gretet vaatas – selles oli huvi, üllatus, äratundmine! Siis palus Grete tal vaadata tema korralduse järgi vasakule ja paremale. Muidugi, pead ta ei saa keerata, aga Ira silmad liikusid nõutud suunas. Veel – ma nägin oma silmaga, kuidas Ira hakkas ühel hetkel pead hoidma! See oli kirjeldamatult võimas tunne. Ja nüüd ta pigistab vaevu tuntuvalt juba mu kätt, kui palun tal seda teha. Olgugi et tõesti vaevu tuntuvalt, aga ikkagi. Ma tõesti ei mõtle seda ise välja,” särab Olga. **Anne Lill**

TULEMUSLIKU TAASTUSRABI JAOKS TULEB ISE JUURDE MAKSTA

Kui inimest on tabanud selline õnnetus, ta on üle elanud trauma või põdenud haigust, mis on toonud kaasa raske ajukahjustuse, mille tagajärjel tema aju ei suuda enam keha kontrollida, siis tähendab see tema elus täiesti uut lehekülge. Paraku ka tema lähedaste elus. Sest korraga on ta sattunud olukorda, kus ta ei suuda isegi ninalt higi pühkida, rääkimata nina nuuskamisest või mõnest muust keerulisemast hügieenitoimingust. Kõike seda

peab tema eest nüüd tegema keegi teine, hooldaja, lähedane inimene.

Meil on tegelikult raske ajukahjustusega patsientidega piisavalt kogemusi, sest mida enam meditsiin areneb, seda enam on neid elule tagasi toodud ja seda enam on hakanud neid tulema ka taastusravile. Meie saame neile pakkuda kompleksset taastusravi igati tõendus põhistel alustel. Kui terveks aga inimene saab, on väga raske öelda, sest see on olnud väga paljudest asjaoludest.

Kõigepealt ajukahjustuse ulatusest, mida me kahjuks tänapäeval päris täpselt ühegi instrumendiga ikkagi hinnata ei saa. Meil on paremaid ja halvemaid kogemusi. Kui aga neist parematest rääkida, siis kolme-nelja aastaga on märgatava paranemisega juhtude hulk tublisti suurenenud. Päriselt iseseisvumisest me siiski nii raskete juhtude korral niisama lihtsalt rääkida ei saa.

Ma tahaksin kindlasti rõhutada: selle taastusravi tulemuslikkuses

mängib patsientide jaoks väga suur osa just lähedase inimese toetus. Sellela ei suuda viga saanud aju meenutada vanu pilte, mis on kahjustuse tõttu kadunud. Ja kui aju, mis ei suuda tekitada seost vana pildi ja uue signaali vahel, satub ärevusse, on taas lähedane inimene see, kes suudab patsiendi maha rahustada. Seetõttu on raske ajukahjustusega patsiendi ravimeeskonna väga tähtis liige ka tema pereliige – lähedane toetaja. Kahjuks praegu haigekassa hinnakir-

jas sellega ei arvestata, sest hooldaja taastusravikeskuses viibimise rahastamist ei ole täiskasvanud patsientide puhul ette nähtud. Need kulud tuleb patsiendiga kaasas oleval ja teda hooldaval lähedasel ise kinni maksta.

Kahjuks ei arvestata haigekassa hinnakirjas ka sellega, et 10 päeva, mille eest haigekassa hüvitab 80 protsenti taastusravi ja voodipäevade maksumusest (seitsme kuu jooksul ajukahjustuse tekkimisest), on nende patsientide seisundit arvestades

liiga lühike aeg. Juba üksnes transport on raske ajukahjustusega inimese ja tema saatja jaoks vaevuline üleelamine. Selle 10 päevaga jõuab haige vaevu uue keskkonna ja elurütmiga kohaneda. Tulemuslikuma ravimise jaoks on vaja pikemat perioodi. Aga see tähendab, et tulemuslik taastusravi on kättesaadav vaid neile, kes suudavad taastusravi pärast 10 päeva oma rahakoti peal jätkata.

Dr Ülle Kruus

SA HAAPSALU NEUROLOOGILINE REHABILITATSIOONIKESKUS RAVIJUHT

OMASTEHOOLDAMINE EESTI MOODI ON ÜHISKONNA JAOKS PILLAV „PROJEKT”

EESTI RIIK NÄIB USKUVAT, ET KUI PUUDEGA INIMESI HOOLDAVAD NENDE PEREKONNAD, ON SEE VÄGA ODAV LAHENDUS. HOOLDUSHAIGLA, HOOLDEKODU VÕI SOTSIAALTEENUSED, MILLELE ON RIIK ARVUTANUD VÄLJA HINNA, TUNDUB PABERIL MITUKÜMMEND KORDA KALLIM. ENT ARVUTAME PISUT. JA VAATAME, KES VÕIDAB JA KES KAOTAB.

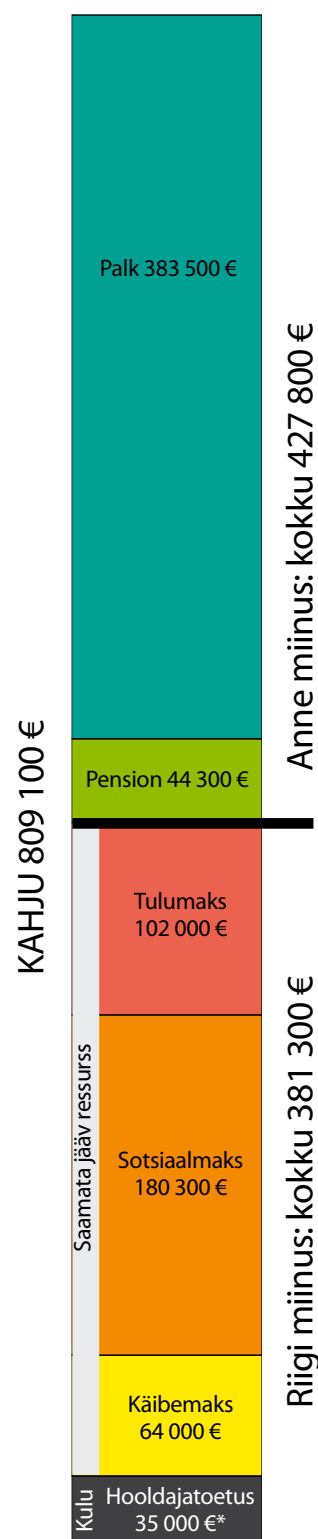
Haigestunud lähedase juurde koju jäämine tuleb lihtsalt. Me kõik oleme inimesed ja muud varianti sageli polegi. Ta lihtsalt antakse haiglast omastele üle. Sellistel hetkedel vastu ei vaielda.

Omaksehooldaja jääb töölt koju ja hakkab saama sümboolset toetust. Ta püüab kuidagi ära elada, vähesed mõtlevad ärakukkunud palga kõrval sellele, kuidas mõjutab olukord tulevast pensioni. Palusime appi pensioniameti ja arvutasime välja kolme omaksehooldaja – Anne, Olga ja Kristi pensioni kaks mõõdet. Kui suur hakkab olema nende pension, kui nad jäävadki lõpuni koduseks? Ja kui suur see oleks, kui nad jätkaksid töötamist? Ehk kui palju nad kaotavad rahalisest toest vanaduspõlves seetõttu, et on töötanud pikki aastaid kodus ööpäev läbi, ennastalgavalt ja tasuta, humaansusest ja ka sellepärast, et seadus on neile pannud hoolduskohustuse.

Graafikuid uurides võtke aga arvesse, et arvud on skemaatilised. Lähtume praegusest pensionimäärast. Tulevikus, kui elukallidus tõuseb ja ka pensione tõstetakse, on arvud arvatavasti suuremad (proportsioonid ja ostujõud aga jäävad ilmselt ikkagi samaks). Ka on kõik arvutused tehtud praeguse Eesti keskmise palga põhjal: kõrgharitud spetsialist teenib kahekordset keskmist (1700 eurot), keskastme spetsialist 1,5-kordset (1275 eurot) või tavalist keskmist (850 eurot) palka. Ka ei lähtunud me konkreetsetest inimestest, s.t kas neil on täiendavaid pensionikindlustusi, mis on olnud täpsed palgad jne.

Kogu elu jooksul saadava pensioni arvutamisel lähtusime Eesti keskmisest elueast, mis on naistel 82 aastat. Muidugi võib aastakümneid omaksehooldaja tööd teinud inimese tervis kuluda läbi hoopis varem.

Arvutasime samade palgamäärade põhjal välja sellegi, kui palju jääb riigil nende inimeste tööl eemal olemise tagajärjel saamata maksuraha. Ja kui palju neil endil teenimata, et oma elukvaliteeti panustada. **Tiina Kangro**



ANNE

- Sündinud 1960. aastal
- Lõpetas ülikooli 1983. aastal majanduskübernetikuna
- Töötas kuni 1997. aastani (15 aastat), teenides 2-kordset Eesti keskmist palka
- Jäi 37-aastaselt sügava puudega last hooldama, toetus 19 eurot kuus

Pension

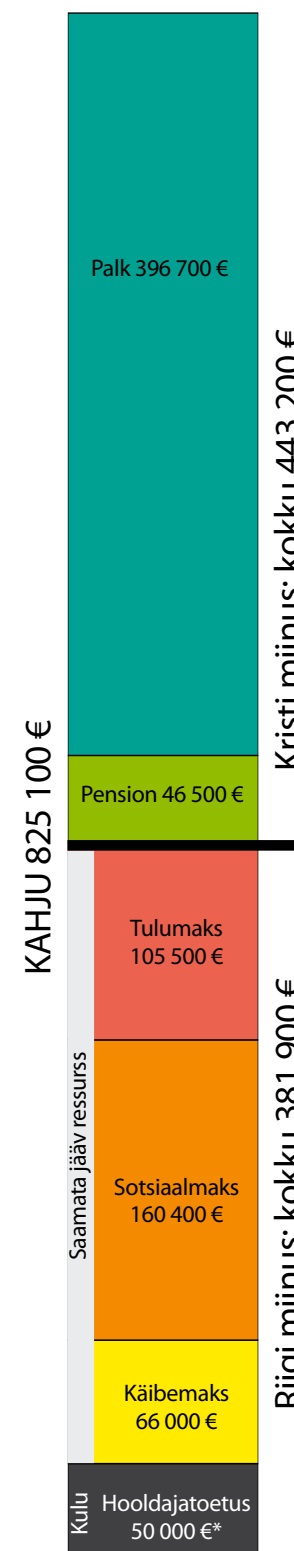
- Anne saab pensionile 2025. aastal
- Tema pension hakkab olema 206 eurot
- Töötamist jätkates oleks pension 423 eurot
- Anne kaotus on 217 eurot kuus

Saamata jääv tulu

- 26 tööaastaga, mis Anne last hooldab, teeniks ta 530 400 eurot palka
- Riigile laekuks sellelt sotsiaal- ja tulumaksu 282 300 eurot
- Annele jääks 383 500 eurot
- Kaupu ja teenuseid tarbides maksaks ta riigile käibemaksu ligi 64 000 eurot
- Kokku jääb riigil Annelts saamata 346 300 eurot makse

Riigi kulu

- Omavalitsus kulutab 26 aastaga Annele hooldajatoetuse maksmiseks kokku 6000 eurot
- Sellele lisandub tema eest makstav sotsiaalmaks ligi 29 000 eurot
- Võib-olla lisandub ka toimetulekutoetus, muud vaesustoetused
- Kokku kulutab riik Anne peale vähemalt 35 000 eurot



KRISTI

- Sündinud 1980. aastal
- Lõpetas kõrgkooli 2001. aastal keskastme spetsialistina
- Töötas kuni 2008. aastani (7 aastat), teenides 1,5-kordset Eesti keskmist palka
- Jäi 28-aastaselt puudega last hooldama, toetus 19 eurot kuus

Pension

- Kristi saab pensionile 2045. aastal
- Tema pension hakkab olema 190 eurot
- Töötamist jätkates oleks ta pension 418 eurot
- Kristi kaotus on 228 eurot kuus

Saamata jääv tulu

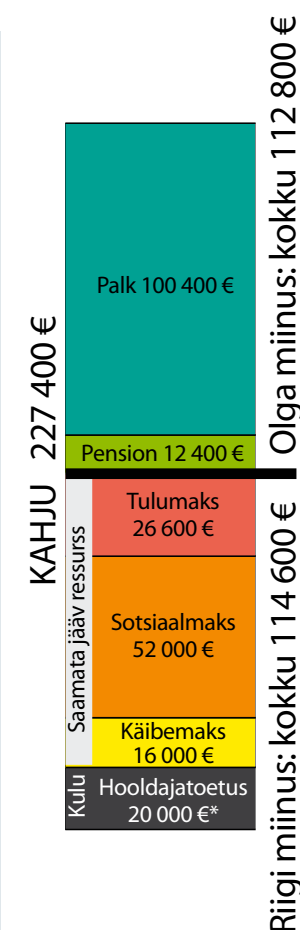
- 37 tööaastaga, mis ta last hooldab, teeniks Kristi 502 000 eurot palka
- Riigile laekuks sellelt sotsiaal- ja tulumaksu 265 900 eurot
- Kristile jääks 396 700 eurot
- Kaupu ja teenuseid tarbides maksaks ta riigile käibemaksu ligi 66 000 eurot
- Kokku jääb riigil Kristilt saamata 331 900 eurot makse

Riigi kulu

- Omavalitsus kulutab 37 aastaga Kristile hooldajatoetuse maksmiseks ligi 8500 eurot
- Sellele lisandub tema eest makstav sotsiaalmaks ligi 40 000 eurot
- Võivad lisanduda toimetulekutoetus, muud vaesustoetused
- Kokku kulutab riik Kristi peale vähemalt 50 000 eurot

MIDA ÖELDA KOKKUVÕTTEKS?

Võtame Anne näite. Annelts oleks töötades laekunud pensionile jäämise ajaks maksudena riigikassasse 340 000 eurot. See on 13 000 eurot aastas, üle 1000 euro kuus. Ühe kuu riiklik erihoolekandeteenus maksabki hinnakirjades ligi 1000 eurot kuus. Kas riik oleks võinud korraldada Anne sügava puudega pojale hooldusteenuse – ööpäevaringse, nädala- või päevahoidu pakkuv asutuses, koduhoolduse vormis või muul sobilikul moel?



* Hooldajatoetused on esitatud koos sotsiaalmaksuga, mis arvestatakse miinimumpalgalt

OLGA

- Sündinud 1962. aastal
- Lõpetas kutseõppe 1982. aastal meditsiiniõena
- Töötas kuni 2011. aastani (29 aastat), teenides Eesti keskmist palka
- Jäi 50-aastaselt haigestunud lähedast hooldama, toetus 25 eurot kuus

Pension

- Olga saab pensionile 2027. aastal
- Tema pension hakkab olema 262 eurot
- Töötamist jätkates oleks pension 323 eurot
- Olga kaotus on 61 eurot kuus

Saamata jääv tulu

- 15 tööaastaga, mis ta lähedast hooldab, teeniks Olga 153 000 eurot palka
- Riigile laekuks sellelt sotsiaal- ja tulumaksu 78 600 eurot
- Olgale jääks 100 400 eurot
- Kaupu ja teenuseid tarbides maksaks ta riigile käibemaksu ligi 16 000 eurot
- Kokku jääb riigil Olgalt saamata 94 600 eurot makse

Riigi kulu

- Omavalitsus kulutab 15 aastaga Olgale hooldajatoetuse maksmiseks 4500 eurot
- Sellele lisandub tema eest makstav sotsiaalmaks ligi 16 000 eurot
- Võivad lisanduda toimetulekutoetus, muud vaesustoetused
- Kokku kulutab riik Olga peale üle 20 000 euro

KELLE JAOKS ON EESTIS HOOLDEKODUD?



Uuemõisa kodu avamispidu. Mitmed kliendid asusid sinna ümber Koluvere hooldekodust, kus nüüd enam liitpuudega inimestele teenust ei osutata.

FOTO: ERAKOGU

VIIMASEL PAARIL AASTAL OLEME MEEDIAST JÄRJEPANU KUULNUD UUDISEID UUTEST JA MOODSATEST, PEREMAJADEGA HOOLDEKODUDEST, NÜÜDSE NIMETUSEGA PUUETEGA INIMESTE KÜLADEST, MILLEKS REORGANISEERITAKSE KUNAGISI HOOLDEKODUSID, LAGUNEVAID TONDILOSSE. KAS SEE ON RÕÖMUSÕNUM KA NEILE PEREDELE, KUS EAKATEL VANEMATEL HAKKAB RAUGEMA JAKS, ET OMA SUUREKS SIRGUNUD VAIMUPUUDEGA LÄHEDANE ELUÕHTU SAABUDES RAHULIKU SÜDAMEGA ÜLE ANDA?

Just selles vaimus olen kuulnud ka sotsiaalministrit ja muid tähtsaid juhte mõne järjekordse küla avamisüritusel kõnet pidamas. Et vaat kui tore, nüüd on ka Haapsalu, Kehra, Vändra või muu paiga rahval südames rahulik: kui midagi peaks juhtuma, et abi läheb tarvis, on nüüdisaegne abi käe-jala juures.

Just nii olen kuulnud arutlemas ka väikeste puuetega laste vanemaid. „Näe, omal ajal pidid vanemad ise pingutama, rajati Maarja küla jne. Nüüd õnneks on riik aru saanud ja rajab ise puuetega inimestele külasid. On meilgi tulevikus koht, kuhu laps elama saata,” rääkis mulle hiljuti üks ema.

KAS IKKA ON NII?

Paar kuud tagasi käisime „Puutepunktiga” ühe sellise küla, Uuemõisa kodu avamispeol. Küla oli tõesti sümpaatne. Kuus 10 inimesele mõeldud peremaja, igal elanikul oma tuba, avarad ühisruumid, köök ja vannitoad, pesumasinad. Suur looduslik õueala, ent samas pole küla metsa peidetud, vaid asub n-ö linnaservas. Ka elanikud olid kenasti seltskondadesse jaotatud. Eriti hinge läks „meeste maja”, mida jagas kümme ülisõbralikku ja heatahtlik-

ku klienti, kellele toeks kaks tegevusjuhendajat ja kes ka ise olid oma uue elupaiga üle lõpmatult rõõmsad.

Need eurorahadega rajatud kodud kuuluvad AS-ile Hoolekandeteenused. See on riigile kuuluv aktsiaselts, kelle korraldada on sotsiaalministeerium andnud enamiku Eesti erihooldekandeteenustest. Ettevõttel on 2500 klienti, neist paar tuhat ongi need vaimupuuetega ja psüühikahäiretega inimesed, kes kasutavad nn hooldekoduteenust. Umbes viissada neist saab nüüd hüppeliselt elujärge parandada, kuid, nagu Hoolekandeteenuste infojuht Kadri Lehenurm meile tunnistas: „Meil on kohustus raporteerida iga uue kliendikoha avamisel sama hulga kliendikohtade sulgemisest endistes hooldekodudes. Juurde ei tule nende ehitamiste käigus ühtki kohta.”

LASTEKODULASTELE

Kes need hooldekodude elanikud üldse on? Uurisime seda ka kümnelt mehelt Uuemõisas. Nemad olid hooldekodus elanud juba väga pikalt, sünnist saati, väikelapse-east või siis väga ammu ajast. Erihooldekodud olid paigad, kuhu siirdusid puuetega lapsed, kui nad olid lastekodust välja kasvanud.

Lastekodudest tuleb neid vähehaaval juurde tänini, kuigi õnneks jääb neid seal üha vähemaks – seadus ju enam ei võimaldagi vanematel last, ka üliraske puude korral, hooldusele anda. Praegu näiteks elab lastekodudes kokku vaid 500 puudega last. Neile peab riik riburada pidi kohad igal juhul tagama, kui nad ei suuda täisealiseks saanuna iseseisvama eluga toime tulla.

Kohad hooldekodudes, ka uutest külates, vabanevad aga vaid „loomulikult teel”. Võib-olla erandkorras ehk jääb siin või seal üksik koht vabaks. Ja selle teenuse järjekorras on praegu Eesti peale kokku üle 300 tahtja.

Kui palju on aga kodudes peidus „kliente”, kes on omasteholdajate hoole all, aga sinna parima tahtmise juures igaveseks jääda ei saa? Sel lihtsal põhjusel, et omasteholdajad ühel hetkel lahkuvad.

Mis siis saab? Meil pidi ju tulema institutsioonide asemel hoopis avahoolde. Puuetega inimesed pidid saama rehabiliteeritud, tööturule suunatud ja tugiteenuste toel kogu elu elama sobitatud. Selles osas oleme aga plaanist lootusetult maas. On viimane aeg midagi välja mõelda! **Tiina Kangro**



Käopesa lastekodus elab 57 erivajadustega last, kellest 46 on raske või sügava puudega. Kõige raskemad neist said ka kooliõpet lastekodu ruumidest lahkumata. FOTO: MARGUS ANSU (SCANPIX)

KÄOPESA JA KÄOPOJAD: MIDA KÕRVA TAHA PANNA?

EELMISE AJAKIRJAS ILMUNUD LUGU „KAS KÕIK LAPSED SUUDAVAD ÕPPIDA?” TEKITAS VASTUKAJA. TARTU MAARJA KOOLI DIREKTORI MÕNED HINNANGUD, MIS SATTUSID ARTIKLISSE SUULISE VESTLUSE KÄIGUS ÕELDU PÕHJAL, NÄISID PABERIL LIIGA KARMID. TÕEPOOLEST, EGA EESMÄRK POLE OMAVAHEL SÕDIDA. PÕRKUSID LIHTSALT ERINEVAD PEDAGOOGILISED VAATED.

Ent kuna valdkond – kõige keerulisemate puuetega laste õpetamine on ülimalt tähtis, jätkame selle arutamist. Toimetusega võtsid ühendust ka Tartu Käopesa lastekodu juhataja ja Kroonuaia kooli õppealajuhataja. Nad rääkisid, mis neile eelmises ajakirjas ülekohtune oli tundunud. Et lapsi on nende juures päris kindlasti pidevalt õpetatud. Ja et lapsed ei istu, veel vähem lamavad, kaheteistkümnekesi ühes toas. Ja et neid viiakse ka õue, rõdule.

Õppealajuhataja sõnul on koolil mitmekümne aasta pikkune selliste laste õpetamise kogemus. Ja et tihedat koostööd tehakse linna nõustamiskomisjoniga. Kõik lapsed on hinnatud, valitud on just lapsest lähtudes parim ja sobivaim õpetamisviis. Ja et kõik pedagoogid teevad oma tööd südamega. Selline asi, et mõni nende juures hooldusõppekava alusel õppinud laps oleks tegelikult normintellektiga, polevat lihtsalt mõeldav.

Nad andsid ka lootust, et kirjutas sellesse ajakirjanumbrisse omalt poolt oma mõtetest ja hariduslikest põhimõtetest. Kahjuks aga ei olnud lugu ajakirja trükkimiseks meieni veel jõudnud.

Seega mõtlesime, et anname siinkohal siiski pisikese ülevaate, mida õiguskantsleri meeskond jutuks olnud kontrollkäigul fikseeris. Ja millised soovitusel selle põhjal asjaosaliste jaoks paberile pandi. Kõik õiguskantsleri auditid on ju avalikud. Eesmärgiks ongi, et nendest materjalidest saaks õppida ja järeltõlge teha ka laiem ring.

VEAD ON ÕPPIMISEKS

Õiguskantsleri nõunikud käisid Käopesas ette teatatult kontrollkäigul tänavu 20. jaanuaril. Nende soov oli vaadata, kuidas on lastekodus tagatud kasvandike põhiõigused ja -vabadused: kas lastele on loodud arengut igakülgset toetavad ja soodustavad tingimused, kas on tagatud suhtlusõigus vanematega, õigus tervisele, õigus haridusele, puude korral vajalikud rehabilitatsiooniteenused, ja kas kohalikud omavalitsused, kes on määratud laste eestkostjaks, täidavad oma kohustusi. Peale kolme nõuniku osales kontrollkäigul puuetega laste haridus- ja rehabilitatsiooniküsimusi sügavuti tundev sõltumatu ekspert.

Peatumegi nüüd ennekõike tähelepanekutel ja järeldustel, mis puudutasid hooldusõppe laste kooliõpet. Olgu siinkohal märgitud seegi, et ka õiguskantsleri lõppraportis sedastatakse, et kuigi raportis on juhitud tähelepanu mitmesugustele puudustele, tehakse lastekodus iga päev väga tunnustusväärset tööd. Vigadest saab aga õppida ja iga head veel paremaks teha.

VÄHE INDIVIDUAALSUST

Käopesas elavate sügavate puuetega, hooldusõppele määratud laste õpet viis Tartu Kroonuaia kooli läbi koduõppe vormis lastekodu ruumides. „Asenduskodu töötajate ja kooli eripedagoogi selgituste kohaselt toimus kooliõpe lastekodu ruumides, kuna nii suurt hulka sügava liitpuu-



Veel aasta lõpus valmib õiguskantsleril asenduskodudes elavate laste olukorra laiem analüüs. FOTOD: MARGUS ANSU (SCANPIX)

TUBASTEL LASTEL JÄÄVAD MEELED STIMULEERIMATA

✿ Kontrollkäigul osalenud eksperdi arvamusele piiras lastekodu ruumides õppimine laste kokkupuudet välismaailmaga ja võimalusi ühiskonnas aktiivselt osaleda. Tema sõnul on koduõppele määramise näidustus vaid immuunpuudulikkusega lastel ja lastel, kelle tervislik seisund ei võimalda progresseeruva haiguse tõttu osaleda õppetöös kooli ruumides.

✿ Lisaks selgus, et ratastoolis lapsed viibisid värskes õhus üldjuhul vaid katusealusel rõdul, õues jalutamas nendega ei käidud. Eksperdi sõnul peaks aga õues käimine olema üks päeva arendavatest tegevustest ja olema tagatud. Rõdul olles saab laps osa ilmastiku ja looduse stimulaatoritest vaid mingis ulatuses ning õuealal, tänaval, pargis või mujal liikudes oleksid need hulga mitmekülgsemad. Seega on laste heaolu ja igakülgset arengut silmas pidades tähtis tagada ratastoolis lastele õues liikumise võimalus.

✿ Sotsiaalne suhtlemisvõime, mis on üks tähtsamaid õpieesmärgi, võib kodus miljöös õppides areneda ainult ühekülgset. „Nägemist, kuulmist ja puutemeelt saab stimuleerida vaid meelte erinevaid kogemusi pakkudes – iga päev korduv riietumine, väljas liikumine, väliskeskkonna mõjud, nagu päike, tuul, erinevad temperatuurid, sademed, helid, hääled, aastaaegade vaheldumine looduses, iga päev muutuv loodus, ilmastik, erinevad inimesed. Loomulikult teel toimub baasmeelte stimuleerimine just erinevates suhtluskeskkondades ja ruumiliste keskkondade vaheldumises“, selgitas ekspert. Tubastel lastel olid need võimalikud baasstimulatsiooni meetodid kasutamata.

Kuigi see polnud õiguskantsleri kontrollkäigu otsene teema, tuuakse auditis välja kahtlus, kas puuetega laste elu eraldi asutuses on nende parimate huvides.

(näiteks pallimeri), mille on suuremas osas soetanud asenduskodu, mitte kool. Ekspert seadis kahtluse alla, kas neis tingimustes on võimalik tagada iga lapse individuaalsust arvestavat õpetust.

PEAD-JALAD KOOS

Auditis jätkatakse: „Lapse õiguste konventsiooni artiklis 23 on sätestatud põhimõte, et vaimse või füüsilise puudega laps peab elama täisväärtuslikku ja rahuldavat elu tingimustes, mis tagavad eneseväärikuse, soodustavad enesekindluse kujunemist ja võimaldavad lapsel ühiskonnas aktiivselt osaleda.“ Lisaks rõhutatakse ÜRO laste asendushoolduse kohta antud suunistes, et kõigil lastel peaks olema võimalus saada haridust suurimas võimalikus mahus kohalikus haridusasutuses. Ka Eestis põhiseaduse §-s 37 viidatakse, et hariduse tagamisel on tähtis arvestada lapse erivajadustega.

Et hariduslike erivajadustega laps saaks oma võimete kohaselt ja vastavalt oma vajadustele haridust omandada, näeb põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ette mitmesuguseid meetmeid, näiteks erivajadustega õpilaste rühmade ja klasside loomise lastele, kes ei suuda õppida tavaklassis.

dega lapsi iga päev kooli ja tagasi toimetada oleks väga ressursimahukas. Ratastoolis ja vähese iseseisva liikumisvõimega laste riietamine, sõidukisse toimetamine, transport jne nõuaks palju aega ja mitmete töötajate abi“, märgitakse auditis.

Kool oli õpilastest moodustanud kaks hooldusõppe klassi. „Pedagoog ei tegele kahe klassi lastega eraldi, vaid üheaegselt ja koos. Tema sõnul võtab ta klassi ka need lapsed, kel parajasti koolitunde ette nähtud ei ole“, sedastatakse auditis ja jätkatakse, „kontrollkäigu ajal viibis klassiruumis 11 last, vanuses 7–18 aastat. Enamik neist viibis ratastoolis“.

Kontrollkäigul osalenud ekspert leidis, et klassiruumis ei olnud piisavalt ruumi ning puudusid vajalikud laud ja toolid. Samas leidis ruumis muid õppeks vajalikke vahendeid

Hooldusõppele olevatele õpilastele on ette nähtud klassid, mille täituvus on neli õpilast. Neist omakorda võib küll moodustada liitklassi, mis aga ei tohi olla suurem kui 12 õpilast, kuid mille suuruse määramisel tuleb siiski lähtuda konkreetsete õpilaste erivajadustest.

Ja siis tuleb veel arvestada sotsiaalministri määrusega nr 109 „Tervisekaitseõuded koolidele“, millega sätestatakse, et õpperuumides peab olema põrandapindala vähemalt 1,7 ruutmeetrit õpilase kohta. Kuigi nõunikud põrandapinda ei mõõtnud, tundus Käopesas olevat lastel pinda vähem.

Nii järeldatigi auditis, et laste õpetamine lastekodu ruumides ei pruugi olla laste huvides parim lahendus. Ressursside kokkuhoiu asemel tuleks edaspidi esiplaanile seada see, mis on vajalik laste igakülgseks arenguks.

Kontrollkäigu järel esitas õiguskantsler soovitusel ja ettepanekud Käopesa direktorile, haridus- ja teadusministrile, Tartu maavanemale, terviseametile, Tartu Kroonuaia kooli direktorile ning lastega seotud valla- ja linnavalitsustele. Praeguseks on kõik osapooled ka reageerinud ning oma järeldused ja ümberkorraldused teinud. **Tiina Kangro**

JUTA, ÜLLE JA KRISSE

„OH, JUBA POOL SEITSE!” PAHANDAB JUTA ÄRATUSKELLA KINNI VAJUTADES. „KUIDAS SEE ÖÖ TÄNA NII LÜHIKE OLI, NAGU PAAR TUNDI OLEKSI VAID SÕBA SILMALE SAANUD!” NOJAH, ÖÖ OLIGI OLNUD RAHUTU, ÜLLE OLI ESIMESE POOLE ÖÖD NUTNUD MITU VOORU LÄBI UNE, SEEJÄREL OLI TEDA TABANUD LÄMMATAV KÖHAHOOG.

Juta oli mõelnud juba kapist aurupaaraati otsima minna, aga siis lõpuks oli tütar mõneks ajaks uuesti unne suikunud.

Võib-olla oli kõha tekkinud ka sellest, et poole öö ajal, kui ta oli Üllet seljalt vasakule küljele pööramas käinud, ei olnud ta tütre asendit küllalt hoolikalt kohendanud. Pärast märkas küll, et Ülle käsi oli jäänud natuke ebamugavalt külje alla. Aga katsu sa halvatud inimest pehmes voodis pöörata, eriti kui ise veel unerähmas oled! Olgugi et pealtnäha näeb Ülle välja nagu luu ja nahk, lihaseid pole enam ollagi, kaalub ta ikkagi omajagu.

Niisiis, pool seitse. On jälle hommik. Kärnelt tõuseb Juta asemelt, Krissu tuleb kähku üles ajada. Muidu ei jõua tüdruk jälle enne kooliminekut kõhtu korralikult täis süüa. Hiljaksjäämise peale ei taha aga Juta mõeldagi, siis vaadatakse kohe, et näe, ei saa ikka vanaema enam seitsmeaastasega hakkama! Ja emast, vaesekesest, pole ka lapsel enam asja. Hea, et sai õhtul tüdrukule kooliriided tugitooli otsa peale valmis pandud, triigitud ja puhtad, ja ranits ka pakitud, nüüd sedajagu kergem.

Õnneks on Krissu tubli, teeb oma õppetükid ise ära, vanaemal tuleb need enne voodisse minekut lihtsalt üle vaadata.

LAPSELAPSUKES KOOLI

Nii, juba ta lippabki mööda lumist aiateed värava poole. Armas lapselapsuke! Juta võtab riivilist saumikseri ja hakkab Üllele hommikueinet pürees-

tama. Üks tuttav loodusravitseja oli soovitanud tütrele kõrvitsat anda, ja tingimata iga päev supilusikataie mett. Et pidi lamaja haige kõhtu korras hoidma. Eks selle kõhuga ongi kord nii, kord naa. Enamasti läheb ikka rohtude abi vaja, et toekam tegu mähkmetesse jõuaks. Aga toidu suhtes on Ülle peps. Ütle siis veel, et kustunud ajuga ning ei taipa teine enam midagi ei elust ega ümbritsevast.



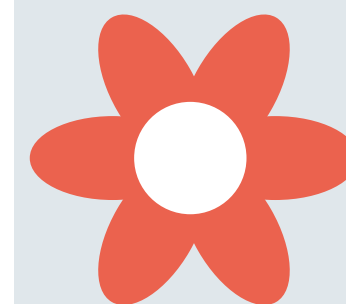
Pane talle ainult midagi sellist suhu, mis ei maitse, kohe ajab suust välja! See söötmine on üldse üks suur tegu. Lusika pealt Üllele toitu ei võta. Üks tuttav tõi Jutale suure süstla, sellega nüüd sortshaaval tütar oma söögi suhu saabki.

„No kes oleks võinud arvata, et ma oma last 39-aastaselt tilkhaaval süstlast söötma pean,” ohkab memm. Ülle oli kogu aeg terve kui purikas, aga siis järsku... Juta ei tea siia maani, mis juhtus, et tütreervis ühel päeval nii lootusetusse olukorda jõudis. Küll raviti tal üht, küll teist haigust, aina pakuti välja uusi diagnoose. Kuni viimaks ühel päeval toodi ta koju juba lamaja ja äraolevana. Sellestki päevast on nüüd juba mitu aastat. Vaevalist ja murelikku aastat...

Juta päris võpatab uksekella helina peale. No muidugi, oli ju kokku lepitud, et Malle tuleb täna appi Üllet pesema. Juta üksi ei jaksa mingi väega tüdruku alla saunaruumi tarida. Ja eks sa katsu pesta inimest, kes omal jõul isegi istuda ei suuda. „Jumala õnn, et on abiks selliseid inimesi nagu Malle,” mõtleb Juta tüdruku käte-rätikuga kuivaks hõõrudes. „Lihtsalt tuleb ja aitab, ei küsi tasu ega oota tänu.”

EMA MÄHKMETESSE

Pealegi tunneb Malle pisut massaaživõtteid ja teab üht-teist lamajate haigetegevate võimlemisest. Kõik see



Peale Juta loo ning Olga ja Irina loo mõned leheküljed eespool jälgib ja jäädvustab „Puutepunkt” veel mitme sellise perekonna käekäiku, kus on hooldada üliraske, koomajärgses, vegetatiivses või sellele lähedases seisundis lähisugulane. Need lood hakkavad järgemööda ka telierkraanile jõudma, Olga ja Irina oma juba jõulupühade eel, 23. detsembril.

Tahame näidata üliraske tööruuduses nende perede olukorda, et kutsuda ühiskonda kaasa mõtlema, kuidas peaks olema korraldatud nii raskete, nii suure ja erioskusi nõudva hooldusvajadusega haigete hooldamine. Oleme tänulikud, kui jagate meiega neil teemadel oma mõtteid!

on ju Üllele hädavajalik ja isegi reabilitatsiooniplaanis kirjas, aga ükski spetsialist Juta juurde koju, siia poolmaale, tütreaga tegelema ei tule. Nii ongi Malle Üllele ainus lootus.

Jutal on hea meel, et Malle on nõus pooltunniks veel Ülle kõrval olema, et ta ise saaks kiiresti poest ja apteegist läbi lipata. Krissu jõuab ju varsti koolist tagasi ja siis on ta alati nälgane. Ja pesupulber sai eile otsa. Kodus lähebki kõigepealt kõvaks vaaritamiseks, ühed toidud on mõeldud Üllele, teised Jutale endale ja tüdruku ühele. Ülle söök tuleb muidugi jälle mikseriga püreeks suristada.

Kui kõigil kõhud lõunaieinet täis, tassib Juta Ülle öised linad pesumasinasse ja toob saunast kuiva pesu triikimislauale. Siis kähku põrandad niiske lapiga üle, tolmu siit-sealt

ära, Üllele uued mähkmed ümber ja juba ongi aeg Üllele õhtusööki valmistama hakata. Krissu saab õhtul hakkama tee ja kohupiimakreemiga, temaga läheb lihtsalt. Siis veel üle vaadata tüdruku koolitükid ja sättida valmis homsed riided. Nüüd veel kord Ülle hügieenitoimingud, ise kärnelt duši alt läbi ja...

„Oh, kell on juba üle südaöö!” pahandab Juta arvuti taha istudes. Üks silmapilguke päevas võiks ju ka iseenda jaoks olla. Uudised on kõik puha jõuluvärvides! „Eakatel on kiired ajad, pensionäride klubid korraldavad laatu, arutelukohvikuid ja tantsuõhtuid. Jõulukuul on kolmandal noorusel valida nii suure hulga ürituste vahel, et igale poole tahes tahtmata ei jõuagi,” loeb 74-aastane Juta internetist oma eakaaslaste muredest. **Anne Lill**

TÜ Kliinikumi Lastefond on toeks raske ja sügava puudega lastele

Kui vajad abi või tuge, uuri Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi taotlusvormi ja toetuse taotlemise tingimusi veebilehelt www.lastefond.ee/abivajajale.

Praegu käib Procter & Gamble'i sügiskampaania „Kingi lastele rõõmu”, mille käigus kogutakse annetusi funktsionaalvoodite ostuks sügavate liitpuuetega lastele. Kui ka sinu lapsel oleks sellist voodit tarvis, võta ühendust meiliaadressil info@lastefond.ee.

Meid teeb rõõmsaks, kui näeme rõõmu teie silmis!



PUUETEGA LASTE VANEMATEL ON ÕIGUS TÖÖLT VABADELE PÄEVADELE

KUIGI SEADUSES ON VABADE PÄEVADE SAAMISE VÕIMALUS KIRJAS OLNUD JUBA KÜMMEKOND AASTAT, POLE PUUETEGA LASTE VANEMAD OLNUD ERITI AKTIIVSED NEID VÄLJA VÕTMA. 2011. AASTAL TEGI AGA VABADE PÄEVADE KASUTAJATE ARV LAUSA REKORDHÜPPE.

Töölepinguseaduse § 63 lg 1 ütleb, et puudega lapse emal või isal, kui ta töötab, on peale muude puhkuste õigus saada lapsepuhkust üks tööpäev igas kalendrikuus kuni lapse 18-aastaseks saamiseni. Selle vaba päeva eest makstakse talle keskmist töötasu, mille hüvitab tööandjale riik. Tööandja peab vormistama vastava blanketi ja saatma selle sotsiaalkindlustusametisse, kust ta saabki raha tagasi.

Seega ei lähe vaba päeva andmine tööandjale midagi maksma. Tema ülesandeks jääb vaid töö niimoodi ümber korraldada, et puudega lapse vanem saaks vaba päeva enda ja lapse jaoks sobival ajal välja võtta. Näiteks et käia lapsega arsti juures, teda muul moel arendada või koos puha-

ta. Tööst vaba päeva on võimalik välja võtta ühel lapsevanemal. Kumb täpselt seda võimalust kasutab, tuleb peres kokku leppida. Muide, kui vanem soovib ja tööandja saab vastu tulla, võib lisapuhkepäevi välja võtta mitmekaupaga koos, aga seejuures mitte ette, vaid tagantjärele. Kindlasti tuleb aga jälgida, et kõik jooksva aasta 12 päeva oleksid kasutatud enne uue aastanumbri saabumist, sest uude aastasse need edasi ei kandu.

Kirjutasime sellest seadusesättest ajakirjas ka mullu novembris. Meiega võttis ühendust mitu ema, kes rääkisid, et nad polnud sellest võimalusest midagi kuulnud, kuid nüüd läksid kohe, ajakiri näpus, tööandja juurde ja saidki kogu aasta puhkusepäevad korraka välja võt-

ta. Üks õnnelik ema kirjeldas, kui suur oli pere rõõm, kui nad lugesid, et vabu päevi võib kasutada ka isa – nemad olid küll lisapuhkevade võimalusest kuulnud, kuid arvasid ekslikult, et kui ema on vormistatud hooldajaks ega tööta, siis ka päevi ei saa. Nüüd võiski pere kasutada veel enne aastalõppu suurepärasest võimalusest lapsega ühiselt aega veeta.

Võib-olla oligi just Puutepunktide artikkel see, mis puhkuse kasutajate arvu möödunud aastal suuremaks kasvatas. Kirjutamegi nüüd sellest veel kord, sest mine tea – äkki on kuskil Eestimaa nurgas veel peresid, kes sellest võimalusest kuulnud pole. Praegu kasutab vabade päevade võimalust ju vaid kümnendik vanemaist. **Tiina Kangro**



Kvaliteetsed abivahendid aitavad säilitada hooldatava väärikuse

Uriinipidamatus all kannatab Eestis umbes 100 000 igas vanuses inimest. Suur osa hooldust vajavatest on eakad – meie emad-isad ja vanaemad-vanaisad. Sõltumata vanusest on inimesele parimaks lahenduseks elamine oma kodus või lähedaste juures. Kodus hooldamist peetakse keeruliseks ennekõike uriinipidamatusetõttu, kuid kvaliteetsete abivahendite kasutamine muudab hooldamise lihtsamaks.

Hooldaja koormust saab vähendada

Pidamatus ei ole eluohtlik, kuid halvendab märkimisväärselt inimese elukvaliteeti ja on hooldaja jaoks kurnav. Inimene vajab pidamatuset korral spetsiaalseid uriini imavaid sidemeid või mähkmeid ning neid tuleb vahetada regulaarselt. Tänapäeval saadaolevaid vahendeid kasutades ei tohiks tekkida lekkeid ja nahaprobleeme. Kodust hooldamist lihtsustavad kvaliteetsed uriinipidamatuset hooldusvahendid ning teadmised nende õigest kasutamisest. Õige hoolduse korral säilib hooldatava väärikus ja elukvaliteet ning oluliselt väheneb hooldaja koormus.

Riik toetab hooldusvahendite ostu

Eesti riik toetab puudega ja eakaid inimesi, kellel on tekkinud uriinipidamatus. TENA uriinipidamatusetooted on abivahendifirmades müügil riigipoolse soodustusega. Lisaks pakub MTÜ Inkotuba tasuta konsultatsiooni pidamatushoolduse kohta. TENA hooldusvahendid on müügil ka apteekides üle Eesti.

TENA tooted raske pidamatuset kõige kvaliteetsemaks hoolduseks

TENA Flex – imav võõmähe nii liikuvale kui lamavale inimesele

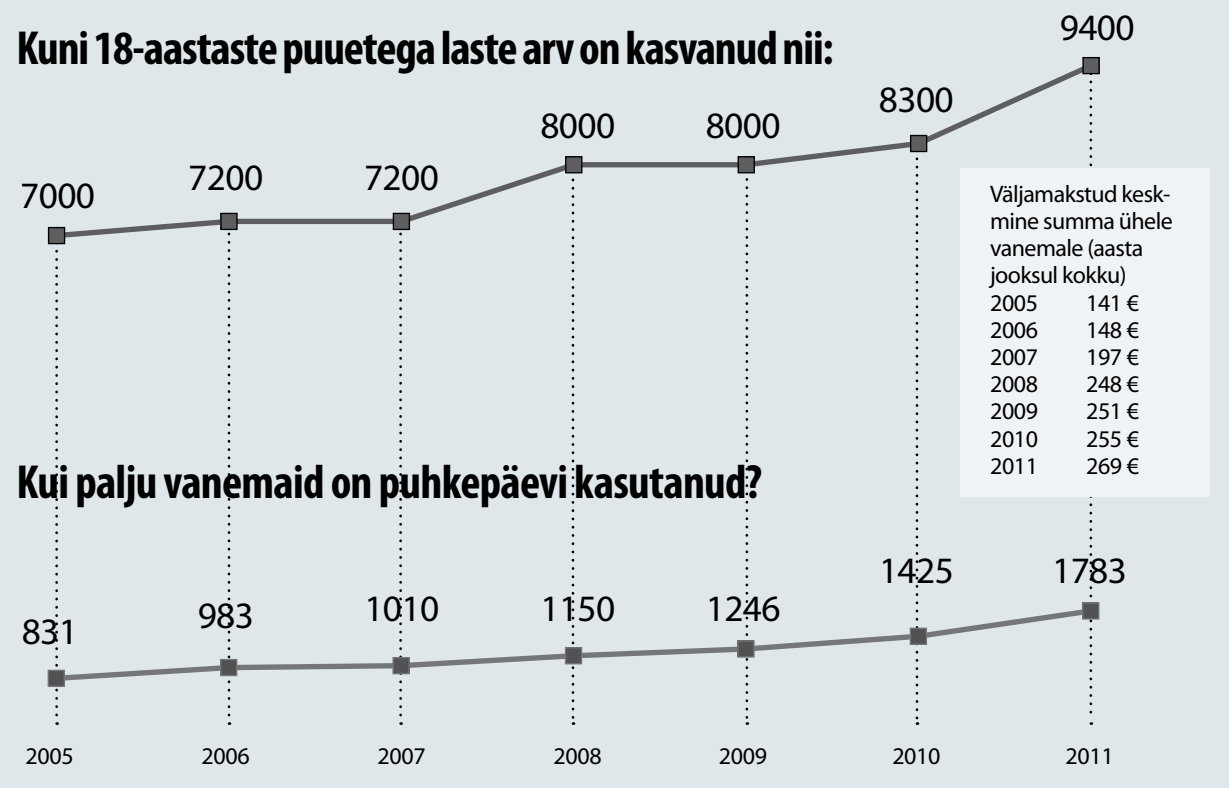
- Õhku läbilaskev materjal laseb nahal hingata.
- Elastsed barjäärid hoiavad ära lekkimise.
- Mähe neutraliseerib ebameeldiva uriinilõhna.
- Korduvkasutatav takjakinnitus.
- Vedelikuindikaator annab märku, kui mähet on vaja vahetada.
- Mähet saab voodihaigel vahetada teda tõstmata.

TENA Pants – imavad püksid peamiselt aktiivselt liikuvale ja dementsel inimesele

- Õhku läbilaskev materjal laseb nahal hingata.
- Elastsed barjäärid hoiavad ära lekkimise.
- Mähe neutraliseerib ebameeldiva uriinilõhna.
- Lihtne ja mugav kasutada nagu tavalist aluspesu.



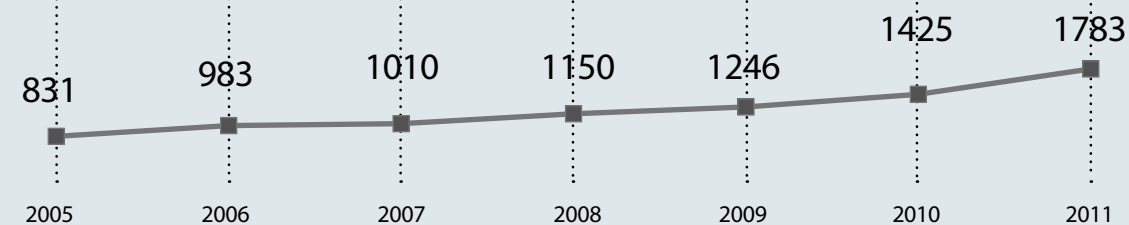
Kuni 18-aastaste puuetega laste arv on kasvanud nii:



Väljamakstud keskmine summa ühele vanemale (aasta jooksul kokku)

2005	141 €
2006	148 €
2007	197 €
2008	248 €
2009	251 €
2010	255 €
2011	269 €

Kui palju vanemaid on puhkepäevi kasutanud?



Osa lugusid selles ajakirjas on valminud SA Dharma Luiga Fondi stipendiumi toel



Ajakirja väljaandmist toetavad ka



V:E:D:U:R:EE



Kui saad aidata.
Või kui tead kedagi, kes saab:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379



Kallis jõuluvana!

Palun too kõigile puuetega inimestele ja nende pereliikmetele, sõpradele ja tuttavatele uueks aastaks hästi palju õnne ja teistega võrdseid võimalusi!

Too neile võimalus pääseda hambaarstile, saada kaua igatsetud protees, pääseda lasteaeda teiste lastega mängima, õppida ametit või leida ammu otsitud töökoht!

Ja kas oleks võimalik, et sinu päkapikud, kui nad tervete inimeste juures käivad, puistaksid nende koju niisugust võlupulbrit, mis muudaks nende suhtumist puuetega inimestesse? Et ei vaadataks enam nii sageli nende peale viltu ega peetaks end neist paremaks!

Üks väga suur palve on veel. Too meile palun võimalus jätkata „Puutepunkti“ saadet ja sedasama ajakirja. Et me saaksime ka uuel aastal maailma harida ja Eesti puuetega inimeste õiguste eest edasi võidelda...

DETSEMBRIKUUS TOETAS AJAKIRJA 24 LUGEJAT!

Need olite teie: Jaan Vares, Maike Kull, Alic Aaso, Chris-Helin Loik, Katrin Pekri, Annelly Kallo, Rein Keres, Maarika Kaasik, Krista Ein, Merje Frey, Auli Lööke, Ande Etti, Eveli Verev, Ülle Urbanik, Leila Lahtvee, Rika Joala, Leelo Sillaots, Eva Grigor, Krislin Padjus, Krista Ein, Sirje Lonn, Triin Siimson, Abertson OÜ ja riigikogu liige Helmen Kütt. 24 inimese toetusest kogunes seekord 314 eurot. Sellest rahast saime saata ajakirja enam kui 1500 inimesele kodusesse postkasti. Nad on selle eest teile väga tänulikud!